

Onder druk van de Indiëveteranen kwam er een veteranenbeleid.

In Nederland leven, naar schatting, rond de 130.000 veteranen. Het aandeel 'jonge' veteranen daarin, neemt sterk toe. Wat heeft Nederland hen intussen te bieden?

Veteranenbeleid in vogelvlucht, 1990-2005

Drs. M. ELANDS

Historicus, medewerker Kennis- en
Onderzoekscentrum Veteraneninstituut

Tussen 1940 en 1962 zette Nederland ruim een half miljoen militairen in tijdens vier conflicten. Deze 'oudere veteranen' vochten als militair tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945), in de Indonesische dekolonisatiestrijd (1945-1949), de Korea-oorlog (1950-1954) of het conflict rond Nieuw-Guinea (1950-1962). Bij deze groep oorlogsveteranen is het niet gebleven. Volgens de Nederlandse definitie zijn veteranen immers niet alleen gewezen militairen (ex-militairen) die zijn ingezet onder oorlogsomstandigheden, maar ook gewezen militairen die zijn ingezet onder met oorlogsomstandigheden vergelijkbare omstandigheden, zoals deelname aan vredesoperaties in internationaal verband. Nederland heeft er door de intensieve deelname aan vredesoperaties de afgelopen 25 jaar een nieuwe en nog altijd groeiende groep veteranen bij gekregen.

Ondanks het al snel omvangrijke veteranenbestand duurde het tot halverwege de jaren tachtig voordat deze 'oudere

veteranen' maatschappelijk zichtbaar werden. Het waren vooral de zogeheten Indiëveteranen die dit proces in gang zetten. Steeds meer van hen uitten toen hun grote ongenoegen over het in hun ogen schrijnende gebrek aan waardering voor hun inzet in voormalig Nederlands-Indië. Ook waren de met enige regelmaat terugkerende negatieve berichtgeving in de media (over oorlogsmisdaden) en het gebrek aan zorg voor diegenen die nog altijd met de (psychische) gevolgen van hun militaire inzet worstelden hen decennialang een doorn in het oog. Doordat de Indiëveteranen zich gingen organiseren en de media hen ruimte bood hun grieven te uiten, drong onder politici het besef door dat de overheid op het gebied van nazorg en erkenning voor veteranen tekort was geschoten. Omdat bovendien bleek dat ook deelname aan vredesoperaties (UNIFIL) bij sommige veteranen gezondheidsklachten veroorzaakte, was het hoog tijd voor beleidsmatige stappen.

Nadat de bewindslieden terdege advies hadden ingewonnen

Tabel: Overzicht van de Nederlandse veteranenpopulatie

	<i>Aantal ingezette Ned. militairen</i>	<i>Prognose (schatting) aantal veteranen</i>			
		2000	2002	2004	2006
1940-1962	525.000	150.000	125.000	106.000	88.000
DUBBELTELLINGEN	- 45.000	- 12.000	- 10.000	- 8.000	- 7.000
SUBTOTAAL 1	480.000	138.000	115.000	98.000	81.000
1963-2004	77.000	38.000	44.000	51.000	56.000
DUBBELTELLINGEN	- 16.000	- 7.000	- 8.000	- 10.000	- 11.000
SUBTOTAAL 2	61.000	31.000	36.000	41.000	45.000
TOTAAL (SUB 1+2)	544.300	169.000	151.000	139.000	126.000

– onder meer van de in 1989 opgerichte Stichting Veteranen Platform – zag de eerste beleidsnota het levenslicht. In maart 1990 presenteerde de minister van Defensie, A.L. ter Beek, zijn nota 'Zorg voor veteranen in samenhang'. Als doelstellingen van het veteranenbeleid werden het "bevorderen en betonen van respect" en "het beperken en zo dragelijk mogelijk maken van de immateriële gevolgen van dienstvervulling onder oorlogsomstandigheden" vermeld. De beleidsnota werd in brede kring als een ware doorbraak beschouwd. Voor het eerst werden de late, niet-materiële gevolgen van oorlogservaringen bij militairen erkend. Thema's als nazorg en erkenning kregen een zichtbare plaats op de politieke agenda.

De eerste succesvolle maatregelen

In de veteranennota kondigde de minister aan op korte termijn een aantal maatregelen te zullen uitvoeren. Ten eerste zou Ter Beek een Inspecteur der Veteranen aanstellen als aanspreekpunt voor de veteranen. Ook kondigde hij aan 500.000 gulden ter beschikking te stellen voor het plaatsen van herdenkingszuilen bij het in 1988 opgerichte Indiëmonument in Roermond, de defensie-faciliteiten voor reünies te verruimen en een Draaginsigne Gewonden in te stellen. De Bond voor Nederlandse Militaire Oorlogs- en dienstslachtoffers zou bovendien subsidie krijgen om beleidsinformatie te verzamelen over de nazorg aan oud-militairen. Ten slotte initieerde de bewindsman de oprichting van de Stichting Dienstverlening Veteranen (SDV) als centraal aanspreekpunt wat betreft de zorgaspecten en als uitvoerder van tal van beleidsmaatregelen.

Met het instellen van de Commissie Maatschappelijke Erkenning Veteranen zette de minister een nieuwe stap voorwaarts. Deze commissie, die onder leiding stond van prof. Dr. P. Thoenes, benadrukte in haar eindverslag (1991) het grote belang van de SDV op het gebied van immateriële steunverlening. De stichting, die in november 1991 met haar werkzaamheden begon, ontpopte zich al snel tot het belangrijkste aanspreekpunt voor individuele veteranen. Onder leiding van oud-minister van Defensie, dr. P.B.R. de Geus, breidde de stichting haar takenpakket snel uit. Naast de rol van centraal aanspreekpunt voor veteranen, nam de SDV een fiks aantal taken op zich, te weten: voorlichting, materiële dienstverlening, kortdurende psychosociale hulpverlening, samenwerking met en coördinatie van specifieke en algemeen hulpverlenende instanties voor oorlogsgetroffenen en het verspreiden van kennis over veteranenproblematiek. Ten slotte begon de SDV met het verstrekken van een veteranenpas aan ingeschreven veteranen en de uitgave van het populaire veteranentijdschrift 'De Opmaat'. Dit alles paste naadloos in het beleidsstreven om de maatschappelijke erkenning van veteranen te vergroten. Dat de veteranen zelf de stichting als hun 'eigen club' gingen beschouwen, blijkt wel uit het feit dat eind jaren negentig zo'n 70.000 veteranen bij de SDV stonden ingeschreven.

In de jaren negentig slaagden de verschillende bewindslieden en veteranenorganisaties erin de vaart in het veteranenbeleid te houden. Hiervan zijn verschillende voorbeelden te noemen. Zo kondigde minister Ter Beek in augustus 1992 aan dat de ongeveer duizend veteranen van de krijgsmacht die tussen 1938 en 1962 meer dan vijf jaar hebben gediend en die geen overheidspensioen genieten, alsnog een eenmalige pensioenvervangende uitkering van 7500 gulden

Wim Kok houdt toespraak bij de opening van het Veteraneninstituut 10 mei 2000.

tegenmoet konden zien. Hierop nam het Veteranen Platform zich voor om te trachten hetzelfde te bereiken voor de dienstplichtigen, vrijwilligers en reserveplichtigen die in de periode 1938-1962 tussen de twee en vijf jaar hebben gediend. Deze wens werd vervuld, ook voor de betreffende categorie veteranen met een overheidspensioen en voor de partners van overleden veteranen. Met de verruiming in de toekenning van onderscheidingen, de gratis treinkaartjes voor het bijwonen van veteranenbijeenkomsten en het instellen van de al genoemde veteranenpas boekten de veteranenorganisaties andere successen op het gebied van maatschappelijke erkenning.

Hoe bereik je de 'jonge' veteranen?

Eind jaren negentig was veel bereikt, vooral voor de oudere veteranen. Er was echter ook reden voor zorg. Jonge veteranen van vredesoperaties bleven bijvoorbeeld goeddeels buiten beeld. Nog geen 20% van hen vroeg een veteranenpas aan. Uit onderzoeken bleek bovendien dat een minderheid (5-10%) van deze jonge veteranen aan hun uitzending psychische klachten had overgehouden, de weg naar de veteranenhulpverlening vaak niet kende of simpelweg geen hulp zocht. Het zorgnet omvatte dus niet de gehele populatie en kende grote mazen. Op het gebied van voorlichting en onderzoek was nog veel winst te halen, terwijl de bij het veteranenbeleid betrokken partijen hun activiteiten onvoldoende coördineerden. Er was behoefte aan één herkenbaar instituut waartoe veteranen zich konden wenden voor al hun aan de uitzending gerelateerde problemen en behoeften. Op initiatief van het ministerie van Defensie werd zodoende in 2000 het Veteraneninstituut (Vi) opgericht. Het instituut werd gehuisvest op het BNMO-terrein in Doorn en nam na verloop van tijd als zelfstandige stichting het takenpakket van de SDV volledig over. Met afdelingen voor dienstverlening, communicatie en maatschappelijke erkenning, maatschappelijk werk en een eigen kennis- en onderzoekscentrum werd het Vi uitgerust om de veteranen – vanuit de één loket-gedachte - adequaat van dienst te kunnen zijn.

Sinds 2000 hebben het ministerie van Defensie, de BNMO en het BNMO-Centrum binnen het Vi derhalve nauw samengewerkt om de maatschappelijke erkenning voor veteranen te vergroten en hun gezondheid en welzijn te verbeteren. Hierin kwam een aantal constante, maar steeds verder geïntensiveerde hoofdlijnen van het sinds 1990 gevoerde veteranenbeleid scherp tot uitdrukking, namelijk:

- ① een centrale en groeiende rol van een uitvoeringsorgaan (van SDV tot Vi) op het gebied van dienstverlening dat als laagdrempelig aanspreekpunt en als voorportaal voor nazorg dient;
- ② het in toenemende mate voor veteranen toegankelijk maken van defensiezorg;
- ③ een steeds intensievere samenwerking tussen Defensie en particuliere (veteranen)zorginstellingen;
- ④ initiatieven om te komen tot vergroting en bundeling van kennis en expertise;
- ⑤ toenemende initiatieven om veteranen te bereiken en de hulpzoekdrempel te verlagen;
- ⑥ toenemende initiatieven om te komen tot grotere bekendheid met oorlogs- en uitzendervaringen.

De intensivering van die hoofdlijnen binnen het samenwerkingsverband heeft intussen zijn vruchten afgeworpen. Kortweg kan worden gesteld dat steeds meer (jonge) veteranen de weg naar de hulpverlening hebben gevonden, dat de kennis over en inzicht in veteranenthema's sterk is toegenomen en dat gelukkig steeds meer jonge veteranen in beeld zijn gekomen (veteranenpas, voorlichting). Het zorgnet is uitgebreid, de mazen erin zijn verkleind. Op het gebied van maatschappelijke erkenning en algemene dienstverlening zijn beleid en uitvoering van beleid intussen ook beter toegesneden op de wensen en behoeften van de jonge veteranen van vredesoperaties. Pal naast het Indiëmonument in Roermond is in 2003 bijvoorbeeld een Monument voor Vredesoperaties verzezen, terwijl de veteranendagen van de krijgsmacht delen steeds vaker (ook) in het teken staan van vredesoperaties. Dankzij de organisaties van oude veteranen – die het veteranenbeleid immers mede hebben afgedwongen – hebben de veteranen van vredesoperaties niet ook decennialang hoeven wachten op nazorg en erkenning. Beide groepen hebben zodoende een volwaardige en gelijkwaardige plek in het veteranenbeleid, zoals ongetwijfeld ook tot uiting zal worden gebracht op de eerste Nederlandse Veteranendag op 29 juni aanstaande.

Nieuw beleid voor oude knelpunten

Hoewel op het gebied van zorg en erkenning de afgelopen vijf jaar onmiskenbaar vooruitgang is geboekt, blijven er knelpunten zichtbaar. Uit onderzoek en verhalen uit de praktijk blijkt opnieuw dat sommige veteranen met gezondheidsklachten nog altijd tussen de wal en het schip vielen. Zij kennen de mogelijkheden van veteranenzorg niet of kunnen zelf niet over de drempel stappen om hulp te zoeken. Daarnaast is het merendeel van de jonge veteranen nog altijd buiten bereik gebleven, zodat het geven van voorlichting en het meten van problemen, wensen en behoeften lastig is. Ook constateerde de oud-IGK, luitenant-generaal C.J.M. de Veer, in 2004 dat de zorg voor veteranen nauwer moet aansluiten op de zorg voor actief dienende militairen. Kortom: de reeds gesignaleerde hoofdlijnen van het veteranenbeleid moeten

verder worden geïntensiveerd. De staatssecretaris van Defensie, C. van der Knaap, heeft deze beleidsintensivering onlangs aangekondigd. Het inrichten van een volledige en *up-to-date* veteranenadministratie waarmee alle veteranen kunnen worden bereikt, nog nauwere samenwerking tussen Defensie en Vi op het gebied van nazorg, het beter op elkaar laten aansluiten van personeelzorg en veteranenzorg en het stimuleren van onderzoek naar gezondheidsklachten onder militairen en veteranen zijn belangrijke ingrediënten van de medio 2005 verschenen nieuwe veteranennota. Dat er een nieuwe veteranennota verschijnt, is in ieder geval een belangrijk signaal naar de veteranen zelf. Vijftien jaar na het verschijnen van de eerste veteranenbeleidsnota hebben zij nog altijd een zichtbare plek op de politieke agenda. ««

Foto boven:
Monument Roermond.

Foto onder:
Militairen met een YP (Unifil)
voor de deur van het ministerie
van Defensie bij de uitreiking
van het boek vredesmacht in
Libanon.
(Foto: Schoenmaker/Roozenbeek)